

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Beata Edyta Dworakowska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

1995 – dyplom ukończenia studiów (tytuł magistra filologii rosyjskiej), Uniwersytet Warszawski, Filia w Białymstoku. Temat pracy magisterskiej: *Germanizmy we współczesnym języku rosyjskim w porównaniu z ich polskimi odpowiednikami*, promotor – prof. Jan Franciszek Nosowicz.

1995 – diploma honorificum, Universitas Studiorum Varsoviensis

2003 – dyplom uzyskania stopnia doktora nauk humanistycznych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Tytuł rozprawy doktorskiej: *Legandy i podania staroruskie w przekładach Ryszarda Łuźnego – analiza lingwistyczna*, promotor – prof. dr hab. Roman Lewicki, recenzenci: prof. dr hab. Jan Wawrzyńczyk, prof. dr hab. Maria Wojtak. Praca została wydana pod tytułem: *Legandy i podania staroruskie w przekładzie Ryszarda Łuźnego – wybrane aspekty lingwistyczne* w okrojonej formie w 2008 roku.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych.

1995-2005 - Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej, Katedra Językoznawstwa Wschodniosłowiańskiego – asystent.

Od 2005 - Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej, Katedra Językoznawstwa Wschodniosłowiańskiego – adiunkt.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego (autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa)

monografia habilitacyjna: Beata Edyta Dworakowska, *Poezja księdza Jana Twardowskiego w przekładach na język rosyjski. Studium lingwistyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2016, ss. 367.

b) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Monografia, którą przedstawiam jako swoje osiągnięcie naukowe to pierwsza w języku polskim publikacja książkowa w całości poświęcona analizie lingwistycznej wierszy księdza Jana Twardowskiego w porównaniu z ich przekładami na język rosyjski. W moim przekonaniu podjęta problematyka zasługuje na osobną dysertację. Nieprzypadkowo dokonałam wyboru akurat tego autora, zależało mi bowiem na zaprezentowaniu jednego z najbardziej poczytnych polskich twórców końca XX i początku XXI wieku.

Twórczość Jana Jakuba Twardowskiego zajmuje ważne miejsce w polskiej literaturze współczesnej. Był znany i podziwiany zarówno wśród czytelników, jak też wśród krytyków, wydawców. Krytycy, językoznawcy i literaturoznawcy ciągle szukają klucza do dokonań księdza Twardowskiego. O twórczości poety powstało wiele opracowań krytycznych i naukowych. Są wśród nich monografie poświęcone analizie tej poezji, artykuły, książkowe wywiady-rzeki, a także prace magisterskie, doktorskie i rozprawy habilitacyjne. Nie ma jednak naukowych opracowań książkowych dotyczących przekładu twórczości księdza Twardowskiego na język rosyjski. Moim zamierzeniem badawczym było więc wypełnienie istotnej luki w wiedzy na dany temat, a także zwrócenie uwagi na czynniki ujawniające się w analizowanych tekstach, których znajomość, wykrycie i zinterpretowanie nie tylko wzbogaca dotychczasowe odczytanie dzieł poety w kraju, ale również ujawnia ich rolę w języku, literaturze i kulturze przekładu. Duża popularność wierszy Jana Twardowskiego prowokuje do wyzwań badawczych, do przesłedzenia tajemnic warsztatu autora i odkrycia mechanizmów rządzących sukcesem księdza-poety w kraju i poza jego granicami.

W niniejszej monografii celem nadrzędnym było zwrócenie uwagi na niektóre osobliwości poezji autora, sposób ich przekładu na język rosyjski, wprowadzenie czytelnika w krąg problemów związanych z analizą oraz przekładem poezji, prezentacja metod służących pokonaniu tych problemów oraz wskazanie wyznaczników stylu analizowanych utworów. W pracy zaprezentowałam niektóre z dróg, którymi podążają tłumacze, by utwór obcojęzyczny przekształcić w wiersz, wpisujący się w kanon poezji kultury docelowej. Celem był więc opis holistyczny wybranych zagadnień, realizowany z uwzględnieniem założeń lingwistyki kulturowej, kognitywizmu, przekładoznawstwa i stylistyki. Prezentowana książka

wpisuje się w nurt dociekań lingwistycznych, uznających język za wytwór kultury, który zawiera określony model świata i kształtuje nasze widzenie rzeczywistości.

Wart podkreślenia jest materiał, który uczyniłam obiektem swoich analiz – poezja religijna w konfrontacji polsko-rosyjskiej – literatura rzadko analizowana i dotąd nieopisana w odrębnych monografiach. Rozprawa stanowi propozycję całościowego odczytania liryki Twardowskiego przetłumaczonej na język rosyjski. Postawiony cel został zrealizowany na przykładzie zestawienia i porównania tekstów wierszy poety w oryginale (260 utworów) i przekładzie (380 utworów). Materiał egzemplifikacyjny został ograniczony ramami przekładów badanej poezji, istniejących w języku rosyjskim w formie drukowanej. W pracy posługuję się najbardziej kompletnym wydaniem wierszy: *Zaufałem drodze. Wiersze zebrane 1932-2006*, zebrała i opracowała A. Iwanowska, Warszawa 2007 oraz przekładami tych utworów zaczerpniętymi z następujących źródeł: Твардовский Я., 1993, [w:] *Польская поэзия XX век*, под ред. А. Базилевского, переводы: М. Осмоловской, Г. Ефремова, А. Гелескула, А. Базилевского, С. Аверинцева, том 1, Москва; Астафьева Н., Британишский В., 2000, *Польские поэты XX века. Антология*, Ян Твардовский – перевод Н. Астафьевой, том 1, Санкт-Петербург; Твардовский Я., 2006, *Стихи*, переводы: С. Аверинцева, Н. Астафьевой, А. Базилевского, И. Баранова, О. Басий, Х. Сурты, Москва; Твардовский Я., 2009, *Специите любят людей*, переводы: С. Аверинцева, Н. Астафьевой, А. Базилевского, И. Баранова, О. Басий, А. Гелескула, М. Осмоловской, Х. Сурты, Москва; Базилевский А., 2009, *Сделано в Польше век XX*, переводы Андрея Базилевского, Москва; Твардовский Я., 2010, *Просьба*, перевод с польского А. Нехая, Санкт-Петербург; *Камень веры: Кароль Войтыла, Ян Твардовский, Роман Брандштеттер*, составил и перевел с польского А. Базилевский, 2012, Москва; *Gazeta Petersburska*, № 9 (91) 2008, переводы С. Свяцкого.

Z uwagi na konieczność badań wieloaspektowych, monografia zyskała charakter interdyscyplinarny, łącząc zagadnienia językoznawcze, literaturoznawcze oraz przekładoznawcze. Metodologia pracy zakłada krytyczne połączenie tradycyjnego opisu semantyczno-morfologiczno-składniowego z propozycjami językoznawstwa kognitywnego, traktującego język jako nieodłączny element ludzkiego postrzegania świata. W pracy pojawiają się odwołania do kilku metodologii: kognitywizmu, hermeneutyki przekładu, koncepcji ekwiwalencji i roli nadorganizacji języka poezji. Wybrane w rozprawie aspekty nie są kompletne, ale dają ogólny wiarygodny obraz powstawania tekstu przekładu i jego relacji do oryginału. Prezentowana praca jest tekstem krytyczno-translatorskim, posługującym się metodą porównawczo-interpretacyjną. W trakcie analizy posłużono się aparatem

kognitywnym, zaproponowanym do analizy przekładu przez Elżbietę Tabakowską, technikami przekładu w ujęciu Jakowa Rieckiera i Leonida Barchudarowa oraz ekwiwalencją formalno-estetyczną, jako jednym z elementów globalnej ekwiwalencji tekstów, na podstawie klasyfikacji Wernera Kollera. Mimo iż każdy rozdział rozpatruje dwuteksty z innego punktu widzenia, takie podejście nie jest ujęciem fragmentarycznym. Oparte jest ono na zasadach analizy przekładu tekstów literackich. Cytowany w pracy materiał ma charakter przykładowy i uwzględnia dwuteksty ilustrujące przedmiot badań.

Prezentowana rozprawa składa się z wprowadzenia, trzech rozdziałów, podsumowania, wykazu źródeł i bibliografii prac cytowanych. Istotne dla kolejnych rozważań jest już wprowadzenie, które zawiera ogólne uwagi dotyczące analizy tekstów poetyckich. Prezentuję w nim także główne cechy twórczości księdza Jana Twardowskiego, podkreślam jego popularność w kraju i poza jego granicami. Wraz z rosnącą sławą w kraju, już w latach 70. XX wieku pojawiły się pierwsze tłumaczenia wierszy Jana Twardowskiego. Okazało się, że ta poezja przemawia językiem uniwersalnym. Rezonans poezji Twardowskiego w świecie, liczne tłumaczenia na różne języki, świadczą o potrzebie obcowania współczesnego człowieka z szeroko pojętą poezją religijną. Badacze tłumaczą fenomen popularności Twardowskiego, wskazując na kilka charakterystycznych cech. Poezję Jana Twardowskiego charakteryzuje sakralne widzenie, rozumienie świata i człowieka, postawa wobec rzeczywistości. Jest to poezja religijna, która przekazuje *sacrum* poprzez sensory utajone, za pomocą odpowiednich słów przybliża transcendentną rzeczywistość. Poezja Twardowskiego ma tworzyć nowy język wiary. W twórczości Jana Twardowskiego dokonuje się w sakralizacja świata. Mamy tu do czynienia ze zniesieniem podziału na sferę *sacrum* i *profanum*. Książę-poeta, tworzący wiersze o wyrażeniu katolickim nacechowaniu, jawi się w rozpoznaniach badaczy jako odnowiciel poezji religijnej w Polsce, uwalniający ją od tonacji patetycznej, a wnoszący liryczne wzruszenie, wnikliwą obserwację świata i humor. Wiersze Jana Twardowskiego są uniwersalne, dotyczą każdego. Popularność jego poezji polegała na jej prostocie, na wyrażaniu prawd wiary codziennym językiem. Twardowski swoją twórczością udowodnił, że poezja religijna nie musi być skoncentrowana na krzyżu, cierpieniu, śmierci, a słowa Ewangelii mogą być przekazywane poprzez humor, paradoks, autoironię, kolokwializmy, dziecięcą wrażliwość, obrazy, metafory i inne tropy stylistyczne. Za szczególną wartość uważa się możliwość lektury personalizującej, bliskość podmiotu wierszy i ich autora. Harmonia między osobą i dziełem skutkuje wiarygodnością przesłania poetyckiego.

W rozdziale zatytułowanym „*Obraz jako tertium comparationis w przekładzie poezji*” zbadałam obrazy semantyczne, wybrane z wierszy w języku oryginału, w porównaniu z ich odpowiednikami w języku przekładu. Celem analizy była odpowiedź na pytanie: czy wybrane utwory i odpowiadające im przekłady to zawsze tak samo „namalowane” obrazy? W części teoretycznej tego rozdziału zaprezentowałam przegląd koncepcji omawiających językowy obraz świata (JOS). Podstawę jego opisu stanowi kategoryzacja. Uwzględniono także pojęcie prototypu i stereotypu, profilowania, relatywizmu kulturowego i językowego, JOS w idiolekcie autora, konotacji, uzyskując rozszerzone znaczenia poszczególnych obrazów semantycznych. Szczególną uwagę zwróciłam na sakralność koncepcji świata, której w języku odpowiada określona leksyka, pewna formuliczność środków wyrazu w odniesieniu do *sacrum*, jak też bogactwo środków stylistycznych. Pierwszym polem, na którym pojawia się w literaturze *sacrum*, jest pole tematyczne. Tak też dzieje się w wypadku analizowanych przeze mnie utworów. Traktują one o różnych aspektach *sacrum*, a raczej o człowieku w różnych jego relacjach do tego, co nadnaturalne, o relacjach między człowiekiem i Bogiem, o opozycji *sacrum-profanum*. Podstawą przekładu wierszy, swoistym *tertium comparationis*, jest obraz.

W części praktycznej badany materiał egzemplifikacyjny podzieliłam na trzy podstawowe bloki tematyczne, powtarzające się najczęściej w wierszach księdza-poety. Są nimi idiolektalne obrazy poetyckie zgrupowane w kompleksie: *Natura*, tj.: obraz zwierząt (ptaki, zwierzęta domowe, polne, leśne, dzikie, owady, ryby, płazy, gady, mięczaki, skorupiaki), obraz roślin (drzewa, krzewy, owoce, warzywa, rośliny ozdobne, zielne), obraz przyrody nieożywionej (niebo, ciała niebieskie, ziemia, zjawiska atmosferyczne, woda, inne). Drugi kompleks: *Człowiek* opisuje obrazy człowieka, kapłana, podmiotu lirycznego oraz obrazy uczuć (miłości, samotności i innych). Trzeci kompleks: *Wiara* prezentuje obrazy Boga, Chrystusa, Matki Bożej, świętego, anioła).

Badanie utworów dokonane pod kątem ukazanego w nich językowego obrazu świata pokazuje regularności zachodzące między porównywanymi językami. Jest to, z jednej strony, dążenie do uniwersalizmu, związane z podobieństwem doświadczeń i istnieniem bliskich kontaktów między danymi językami i kulturami. Z drugiej zaś strony jest to tendencja do separatyzmu, czyli podkreślenie odrębności porównywanych językowych obrazów świata. Należy także pamiętać, że języki nie są sobie równe, stąd też należy uznać istnienie relatywizmu językowego. Przedstawione przekłady pokazały, że tłumacze transponują myśli i obrazy, a nie słowa czy zwroty. Zachowują one oczywiście ukształtowanie kompozycyjne

oryginału, ale jednocześnie rozwiązania szczegółowe służące do osiągnięcia tekstu adekwatnego są często różne od zastosowanych w języku wyjściowym.

Rozdział kończą konkluzje, w których na bazie porównania oryginału i przekładu dowiodłam, że przekład jest rekonstrukcją językowego obrazu świata oryginału. Są w nim elementy sprawiające, że jest postrzegany jako inkarnacja, kiedy to tłumacz wprowadza terminy, które nie miałyby szansy samoistnie zaistnieć w języku docelowym ze względu na różnice kulturowe. Pojawiają się także słowa, zwroty lub całe obrazy, powodujące infekcję tekstu docelowego w porównaniu z tekstem wyjściowym. Wówczas przekład narzuca interpretację świata charakterystyczną dla języka wyjściowego. Niemniej jednak analizy poszczególnych obrazów semantycznych pokazały, że w tekście oryginału i przekładu „namalowany” jest wspólny obraz, przedstawiony przy użyciu różnych środków i technik, zastosowanych przez tłumaczy.

Kolejny rozdział pod tytułem „*Strategie i techniki translacyjne w tłumaczeniu poezji*” traktuje o przekładzie *sensu stricto*. Moim celem było ukazanie wymiaru strategicznego przekładu, usytuowanie go między przywłaszczeniem a dosłownością oraz zbadanie technik translacyjnych zastosowanych przez tłumaczy analizowanej poezji. Zasadniczym celem przekładania tekstów jest ich przenoszenie na inny grunt, uobecnienie jednej kultury w innej, możliwe jedynie przy założeniu, że przekładalność jest wpisana we wszelkie semiotyczne działania człowieka. W tym celu tłumacz podejmuje czynność wyboru i kombinacji na poziomie semantyki i ekspresji oraz interpretuje tekst oryginału. Obecność w języku każdego narodu leksyki religijnej jest jednym z zewnętrznych przejawów głęboko zakorzenionej bytności religii w świadomości i kulturze tego narodu. Leksyka ta denotuje zarówno sferę wewnętrznych przeżyć religijnych, jak i sferę zjawisk zewnętrznych, służących ich osiągnięciu. Tłumaczenie tekstów religijnych wymaga przestrzegania określonych reguł, form językowych i leksykalnych ze względu na sferę *sacrum*.

Każdy tłumacz i krytyk przekładu wie, że nie istnieje jeden wymiar, w którym oczekujemy translacji. Może to być przeniesienie przesłania, powtórzenie tematu czy też rekonstrukcja wyobraźni autora. Głównym zadaniem dla tłumacza jest odnalezienie klucza służącego odszyfrowaniu tekstu wyjściowego, który pozwoli pokonać trudności translatorskie, pojawiające się w procesie wyrażania utworu na nowo w innym języku, z jak najmniejszymi stratami wobec sensu i formy tekstu oryginału. Spojrzenie na przekład z perspektywy komunikacji międzykulturowej skłania do interpretacji wyborów tłumacza jako działań mediacyjnych. Tłumacz pełni funkcję łącznika między kulturami. Próbuje pogodzić to, co „obce” kulturze docelowej, z tym, co „swoje”. Przyjęcie takiej postawy zwiększa

szansę na to, aby tekst przekładu znalazł swoje miejsce w systemie literatury i kultury przyjmującej.

W części teoretycznej omówiłam zastosowane w pracy metody i teorie przekładoznawcze, językoznawcze. W rozdziale tym zaprezentowałam elementy charakteryzujące tekst poetycki, odróżniające go od prozy. Naświetliłam problem przekładalności i nieprzekładalności, zagadnienie przekładu literackiego, problem tłumaczenia obrazów w powiązaniu z kulturą. Wymieniłam także trudności związane z tłumaczeniem poezji. W tej części rozprawy wytyczyłam zakres omawianych zjawisk i przeprowadziłam niezbędne ustalenia terminologiczne. Przyjęte w rozdziale zasady wyróżniania i rozpoznawania transformacji umożliwiły ich typizację. Zaprezentowałam także podstawy teoretyczne dotyczące strategii (dominanta translatorska, interpretacja, egzotyzacja, domestykacja) oraz przegląd koncepcji dotyczących strategii i technik w przekładzie.

W części analitycznej omówiłam na przykładach techniki translacyjne zastosowane przez tłumaczy (tłumaczenie dosłowne, różnorodne transformacje gramatyczne, transformacje leksykalne według Jakowa Rieckiera i Leonida Barchudarowa, tj. dyferencjacja znaczeń, konkretyzacja, generalizacja, rozwinięcie logiczne, przekład antonimiczny, przekształcenie kompleksowe, kompensacja, redukcja, amplifikacja). Wskazałam także nieliczne błędy popełnione w procesie translacji oraz podałam przyczyny i skutki decyzji podjętych przez tłumaczy (nieprzekładalność, bariera kulturowa, norma językowa, uzus, adaptacja, egzotyzacja).

Zwieńczeniem badań przeprowadzonych w tym rozdziale były wnioski zawarte w konkluzjach. Analiza pokazała, że tłumacze, w całym procesie przekładu, zastosowali różnorodne techniki tłumaczeniowe. Większość jednostek języka oryginału została przetłumaczona w sposób dosłowny. Wśród nich są też takie, które mają identyczne znaczenie w języku polskim i rosyjskim, jednak zostały przetłumaczone przy użyciu transformacji gramatycznych. Inne wyrazy i wyrażenia językowe, wyekscerpowane z analizowanej poezji religijnej, tłumaczono stosując różnorodne transformacje leksykalne.

Trudności związane z tłumaczeniem poezji z języka polskiego na rosyjski są natury obiektywnej i subiektywnej. Do pierwszej grupy można zaliczyć różnice w systemach obu języków, konieczność przestrzegania hierarchiczności w przekazywaniu poziomów sensu, różnice denotacyjne i konotacyjne, cechy stylistyczne, informacje implicytne, znaczenia intralingwalne, różnice w łączliwości wyrazów, melodyka i inne. Do przyczyn subiektywnych zalicza się m.in. brak profesjonalnego przygotowania tłumaczy, niewystarczającą retranslację, zbyt powierzchowną analizę tła historycznego utworu, biografii autora, epoki literackiej.

Niestety, czasami nie udało się uniknąć tłumaczom pewnych wad i uchybień. Niemniej jednak błędy, które wynikają głównie z braku wiedzy encyklopedycznej lub nieznamomości realiów, nie wpływają znacząco na strukturę przetłumaczonych utworów i nie zaburzają intencji autorskich. Pojedyncze niedociągnięcia wydają się mało znaczące w odniesieniu do całości analizowanego korpusu tekstów. Tłumacze świadomie pozostają wierni obrazom, które przyszło im odtworzyć.

Konfrontacja dwutekstów wykazała, że przekładanie nie słów, lecz sensów, miało wpływ na wybory translatorskie. Teksty docelowe, w zdecydowanej większości, są bliskie oryginałom, próbują osiągnąć horyzontu autora. Tłumaczom udało się przekazać pogląd księdza Twardowskiego na świat oraz jego mądrość, prostotę i humor. Badania wykazały także, że często przekład tego typu tekstów jest wręcz niemożliwy bez zastosowania pewnych przekształceń związanych ze zmianą struktury, czy też semantyki porównywanych jednostek leksykalnych. Tłumacze dążą do tego, by oba teksty były podobnie odbierane przez czytelnika, wywoływały podobne reakcje. Rezultatem zabiegów translatorskich jest tekst w znaczącej mierze zaadaptowany do systemu języka rosyjskiego, jego norm językowych i zwyczajowych. Teksty przekładu zachowują cechy idiolektalne zawarte w wierszach Jana Twardowskiego, a jednocześnie są akceptabilne w kulturze docelowej. Proporcje między domestykacją i egzotyzacją zostały dobrze wyważone, co ułatwia recepcję tekstów przez czytelnika przekładu.

Rozdział pod tytułem „*Analiza zderzeń stylistycznych*” omawia poetykę badanych utworów. Celem był tu opis sposobów oddania w tłumaczeniach efektu estetycznego, który może wywołać u odbiorcy poezja. W rozdziale tym zaprezentowałam teoretyczne podstawy badania wierszy oraz elementy poetyckiej nadorganizacji języka (rym, rytm, metrum). Przeprowadziłam analizę tropów stylistycznych, wybranych z wierszy Jana Twardowskiego (metafory, metonimie, synekdochy, epitety, oksymorony, porównania, peryfrazy, animizacje, personifikacje i ironie), będących wyznacznikiem poetyki autora.

W części drugiej tego rozdziału zwróciłam szczególną uwagę na kilka podstawowych problemów związanych z przekładem tekstów religijnych, dających pogląd na indywidualny styl poety, jak też na wykorzystany przez niego system środków i sposób ich oddania w języku rosyjskim. Zebrane wiersze zawierają w sobie bogatą i subtelną problematykę teologiczną, wyrażoną w języku egzystencjalnym, często dalekim od utrwalonej terminologii. Wiadomo, że teksty religijne – w szerokim tego słowa znaczeniu – są silnie metaforyzowane. Teksty te są wieloznaczne i szczególnie otwarte na wszelką interpretację.

W dalszej części zaprezentowałam techniki, jakimi tłumacze przekazali w języku docelowym oryginalne wykładniki stylu wierszy Jana Twardowskiego, tj. przez tłumaczenie dosłowne, reprodukcję, tropizację czy detropizację. Podstawowym zagadnieniem, stanowiącym punkt wyjścia do przeprowadzonych w tym rozdziale badań, było określenie pojęcia ekwiwalencji formalno-estetycznej oraz sprawdzenie stopnia jej realizacji w badanych przekładach. Podstawą do rozważań nad tym problemem była definicja zaproponowana przez Wenera Kollera, który zakłada, że osiągnięcie tego typu ekwiwalencji wymaga wielu szeroko pojętych zabiegów stylistycznych, dostosowujących tekst przekładu do normy językowej i reguł stylistycznych języka docelowego.

Rozdział kończą konkluzje, w których pokazuję, że zarówno pisarz, jak i tłumacz mają wielkie możliwości wydobywania ze słowa jego znaczeń utajonych. W badanych tekstach użyto różnorodne zestawienia tworzące nowe sensy. Tłumacze za pomocą wprowadzonych przekształceń osiągają zamierzony efekt. Tekst przekładu jest pod względem estetycznym ekwiwalentny tekstowi oryginału.

Pracę kończy krótkie podsumowanie, w którym oprócz syntetycznego ujęcia wyników pracy, sygnalizuję wartość rozwijania kierunku badań, dotyczące poezji Jana Twardowskiego oraz przekładu.

Przedstawione w pracy odczytania wierszy księdza Jana Twardowskiego i skala ich popularności w kraju oraz poza jego granicami zaświadcza, że przypada mu miejsce szczególne we współczesnej liryce. Jest on poetą osobnym, oryginalnym, a jednocześnie bliskim czytelnikom. Analizowana poezja jest jednym z wielu możliwych sposobów oglądu świata poprzez język w dyskursie artystycznym. Świat ukryty za słowami autora jest szczególny i niepowtarzalny. Konfrontacja z rosyjskojęzyczną wersją utworów unaocznia nieznaczne różnice w postrzeganiu świata. Ten sam fragment rzeczywistości poddany analizie z dwóch różnych perspektyw czasoprzestrzennych jawi się nieco inaczej. Różna wiedza lingwistyczna i pozajęzykowa użytkowników języka wyjściowego i docelowego, różnice w kulturach, subiektywne postrzeganie świata przez tłumaczy, niemożność tłumaczenia wprost odbijają się w strukturze języka, wpływają na obrazy semantyczne i stylistykę tekstów przekładu.

Niniejsza praca jest pierwszą próbą analizy naukowej problemów związanych z przekładem polskiej współczesnej poezji religijnej na język rosyjski, na materiale wierszy księdza Jana Twardowskiego. Zaproponowane w monografii porównawcze zestawienie poszczególnych utworów księdza Jana Twardowskiego i ich rosyjskich przekładów nie jest jedynie możliwe i wyczerpujące, ale jest potrzebne, by zademonstrować bezgraniczne

możliwości wypowiedzi poetyckiej i problemy związane z jej przekładem. Przekład to dziedzina rozległa i skomplikowana, nie można zatem oczekiwać, że w jednym omówieniu uda się ją przedstawić w sposób wyczerpujący. Praca nie pretenduje do pełnego opisu poezji Jana Twardowskiego w oryginale i przekładzie. Przedstawione problemy, z powodu celowego ograniczenia pola badania i zawężenia materiału badawczego, jedynie sygnalizują problematykę oraz przybliżają niektóre jej aspekty. Interpretacji nie podlega motywacja tłumacza, czynniki kontekstowe a fakt zachowania lub zatracenia znaczeń oryginału wyrażonych przez wybory leksykalne, gramatyczne, stylistyczne dokonane przez tłumaczy. Przedstawione w pracy rozważania dowodzą, iż zarysowana problematyka zasługuje na wyodrębnienie i badanie.

Analizowane zagadnienia wymagają dalszej szczegółowej analizy na większym korpusie tekstowym. Konieczność kontynuacji badań w tym zakresie podyktowana jest brakiem opracowań naukowych, traktujących o aspektach przekładu polskiej poezji religijnej na język rosyjski, stopniu adekwatności tekstów i ich recepcji w kulturze docelowej, wpływie czynników językowych, ekstralingwalnych, jak też indywidualnych cech autora i tłumacza na sposób przekładu. W związku z powyższym, zaprezentowane w rozprawie problemy mogą stać się przyczynkiem do dalszych badań nad przekładem tekstów poetyckich w obrębie języka polskiego i rosyjskiego lub do analizy przekładów wierszy Jana Twardowskiego na wiele innych języków. Zaprezentowana koncepcja i metoda badawcza może stać się podstawą innych analiz translatorycznych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych).

Przed doktoratem opublikowałam jedenaście artykułów w monografiach naukowych oraz jedną recenzję. Po doktoracie opublikowałam dwanaście artykułów, jedną monografię autorską oraz współredagowałam jedną monografię zbiorową. Uczestniczyłam w 31 konferencjach naukowych.

Moje zainteresowania naukowe koncentrują się wokół trzech kręgów badawczych: 1. polsko-rosyjskiego językoznawstwa konfrontatywnego, ze szczególnym uwzględnieniem roli germanizmów w obu porównywanych językach; 2. przekładu dawnych tekstów literackich z języka rosyjskiego na język polski; 3. tłumaczenia wierszy księdza Jana Twardowskiego na język rosyjski. Szczegółowy wykaz bibliograficzny zawarłam w załączniku: WYKAZ_PRAC

Zagadnienia związane z gramatyką kontrastywną i zapożyczeniami interesowały mnie na początku mojej pracy badawczej. Zaowocowały one cyklem artykułów opublikowanych w

kraju i poza jego granicami. Następnie moje poszukiwania badawcze skierowałam ku zagadnieniom związanym z tłumaczeniem tekstów. Ukończyłam w tym zakresie studia doktoranckie na UMCS w Lublinie i rozpoczęłam pracę naukową nad przekładem dawnych legend i podań rosyjskich na język polski. Te zainteresowania naukowe zaowocowały 10 artykułami, w których analizowałam zastosowany przez Ryszarda Łuźnego sposób przekładu badanych tekstów, problematykę związaną z tłumaczeniem leksyki religijnej oraz dystansem czasowym między oryginałem i przekładem. Po raz pierwszy problematyka ta została zaprezentowana w referacie nt. „*Sposoby tłumaczenia nazw własnych w przekładzie wybranych legend i podań staroruskich ze zbioru „Powieść o niewidzialnym grodzie Kitiezu...” Ryszarda Łuźnego*” na międzynarodowej konferencji naukowej w Witebsku w 2000 roku. Zagadnienie przekładu *nomina propria* omawiał także referat nt. „*Собственные имена из «Повести временных лет» в переводе на польский язык авторства Р. Луźного*” wygłoszony na międzynarodowej konferencji w Krakowie w 2001 roku oraz referat nt. „*Nazwy własne „Pateryku Kijowsko-Pieczerskiego” w polskim przekładzie Ryszarda Łuźnego*” zaprezentowany podczas międzynarodowej konferencji Gdańsku w 2002 roku. Legendy i podania dawnej Rusi w przekładzie na język polski były także przedmiotem uwagi w kolejnych tekstach. Trzy z nich dotyczą transformacji gramatycznych i leksykalnych, zastosowanych przez Łuźnego w procesie translacji. Są to artykuły opublikowane odpowiednio w Białymstoku w 2001 roku, w Grodnie w 2003 roku oraz w Kielcach w 2005 roku. Nieco inne spojrzenie na przekłady legend i podań staroruskich zaprezentowałam w referacie nt. „*Przekład leksyki religijnej wyekscerpowanej z utworów legendowo-podaniowych dawnej Rusi*”, wygłoszonym na międzynarodowej konferencji naukowej w Białymstoku w 2003 roku. Wybrane teksty analizowałam pod kątem dystansu czasowego między oryginałem a przekładem i problemów z nim związanych. Rezultatem tych badań były 2 artykuły omawiające archaizację językowo-stylistyczną w przekładzie, opublikowane w Białymstoku w 2005 i 2006 roku.

Zwieńczeniem moich wczesnych zainteresowań procesem przekładu i jego skutkami była monografia, która stanowiła podstawę rozprawy doktorskiej, a następnie książki pt. „*Legendy i podania staroruskie w przekładzie Ryszarda Łuźnego – wybrane aspekty lingwistyczne*”, wydanej w Białymstoku w 2008 roku. Książka ta stanowi nieco zmienioną, skróconą, poprawioną wersję rozprawy doktorskiej. W monografii zaprezentowałam strategie translatorskie zastosowane przez Ryszarda Łuźnego w procesie przekładu najstarszych zabytków piśmiennictwa staroruskiego na język polski. Wskazałam także na idiolekt tłumacza oraz indywidualne cechy jego warsztatu. Zasygnalizowałam kwestie związane z relacjami

między poszczególnymi aspektami gatunkowych wzorców wypowiedzi i przeanalizowałam niektóre zagadnienia z zakresu stylistyki, ze szczególnym uwzględnieniem sposobu przekładu tropów i figur stylistycznych.

Od 2009 roku przedstawiam na konferencjach, a następnie publikuję w czasopiśmie i książkach zbiorowych wstępne założenia mojej monografii habilitacyjnej. Twórczością księdza Jana Twardowskiego zajmowałam się w artykułach omawiających teoretyczne założenia językowego obrazu świata i ich praktyczną realizację w analizowanych tekstach oryginału i przekładu. Tym zagadnieniom poświęcone były 3 artykuły opublikowane w Białymstoku, tj.: „*Językowy obraz Chrystusa w rosyjskich przekładach wybranych wierszy Jana Twardowskiego*” z 2009 roku, „*Językowy obraz miłości w wybranych wierszach księdza Jana Twardowskiego i ich rosyjskich przekładach*” z 2010 roku oraz „*Kreacja anioła w wierszach księdza Jana Twardowskiego i jej rekonstrukcja w rosyjskich przekładach*” z 2012 roku. Fragment językowego obrazu świata, wyekscerpowanego z wierszy księdza-poety, został także zaprezentowany w referacie pt. „*Świat zwierząt w wierszach Jana Twardowskiego i ich rosyjskich przekładach*” na międzynarodowej konferencji naukowej w Olsztynie w 2013 roku. Analiza dwuwierszy Jana Twardowskiego przebiegała także pod kątem tropów stylistycznych zastosowanych przez autora i sposobów ich przekładu na język docelowy. Temu poświęcone były referaty nt. „*Comparatio w wybranych wierszach Jana Twardowskiego i ich rosyjskich przekładach*” oraz „*Reprodukcja jako jeden ze sposobów na osiągnięcie ekwiwalencji formalno-estetycznej w przekładzie (na materiale wierszy księdza Jana Twardowskiego)*”, wygłoszone na konferencjach naukowych, odpowiednio w Lublinie w 2008 roku i w Olsztynie w 2014 roku. Z zagadnieniami stylistyki związane są również kolejne dwa artykuły opublikowane w Białymstoku. Są to rozważania nt. „*Ekwiwalencja formalno-estetyczna w rosyjskich przekładach wierszy księdza Jana Twardowskiego na przykładzie animizacji*” z 2011 roku oraz „*Expressiva w wierszach księdza Jana Twardowskiego i ich rosyjskich przekładach*” z 2013 roku. Efektem tych poszukiwań naukowych stała się monografia pt. *Poezja Jana Twardowskiego w przekładach na język rosyjski. Studium lingwistyczne*, którą przedstawiam w niniejszym autoreferacie jako moje osiągnięcie badawcze.

Poza głównymi nurtami moich zainteresowań badawczych sytuują się 3 publikacje. Jest to jeden artykuł pt. „*Przymioty Trójjedynego Boga w dwu-tekście Boskiej Liturgii św. Jana Chryzostoma*”, opublikowany w Białymstoku w 2008 roku. Jest on efektem poszukiwań przedmiotu eksploracji naukowej. Temat ten nie był jednak poddany dalszym analizom. Kolejne odrębne pozycje to recenzja książki autorstwa Jolanty Chomko pt. „*Podręcznik do*

praktycznej nauki języka rosyjskiego (dla studentów filologów – II rok studiów)” z 2003 roku oraz współredakcja naukowa monografii pt. „Pogranicza: kontakty kulturowe, literackie, językowe”, opublikowanej w Białymstoku w 2008 roku.

Publikacje przedstawione w niniejszym autoreferacie charakteryzuje zróżnicowanie pod względem podejmowanej problematyki oraz metodologii badań. Mam nadzieję, że opis ten przybliży moje zainteresowania badawcze, odzwierciedla drogę rozwoju, a przede wszystkim ukazuje merytoryczny wkład, który starałam się wnieść do przekładoznawstwa.

Beata Dworakowska